

Er werd besloten tot een fusie van het Raimundtheater, het Theater an der Wien en de zopas na dertig jaar inactiviteit heropende Ronacher, ter bevordering van een “optimale en economische” uitbating. Pri-vaatrechtelijk zou het nieuwe Wiener Theaterverbund als holding uitge-gebaat worden, of hoe ook hier de socialisten de crisis te lijf gaan met verrassend neo-liberale concepten. Vooral de gemeenschappelijke be-schikking over fondsen, maar ook over artistiek en technisch personeel zou het mogelijk moeten maken om op winstgevende manier “onder-houdend theater” te gaan brengen: operette, musical, variété, revue, gastspelen.

Volkstheater

Een erg bepalende trek van de gro-tere Weense schouwburgen is de op-merkelijke publiekstrouw. Het Burgtheater, de Staatsoper, de Volksoper, het Theater in der Josef-stadt, het Volkstheater, het Rai-mundtheater, elk hebben ze hun eigen publiek, goeddeels bestaande uit abonnees. Het aantal “noma-den” onder de toeschouwers is rela-tief klein: een echte Burgtheaterbe-zoeker gaat niet naar de Josefstadt, een Josefstädter heeft weinig inte-resse voor het Volkstheater, enz. Dat maakt dat elk publiek van “zijn” theater een compleet en ge-diversifieerd programma verwacht. Het elk-wat-wilssyndroom houdt de Weense Großbühnen dan ook stevig in de greep.

Dat is niet alleen te merken aan het Volksoper-repertoire of aan het rijke aanbod dat het Wiener Thea-terverbund wil gaan realiseren. Ook het Theater in de Josefstadt en het Volkstheater dragen een gelijkaardi-ge stempel. Het Theater in der Jo-sefstadt (785 zitpl.) beroept zich na zestig jaar nog steeds op Max Rein-hardt, die in de jaren twintig als ge-renommeerd top-regisseur het toen-malige, miezerige buitenwijktheater omvormde tot een vooraanstaand ensemble. Nog altijd spreekt men van de Reindhardt-acteerstijl, de ty-pische Josefstadt-conversatietoon, het respect voor de grote toneellite-ratuur. Maar in realiteit gaat het in het Theater in der Josefstadt om conventionele encenseringen van vooral klassieken en – in het bij-huis, de Kammerspiele – boulevard.

Het Volkstheater (1148 zitpl.) van zijn kant kampt met het gege-ven “volks”. In het repertoire van vorig seizoen werd dat vertaald in namen als Brecht, Goldoni, Rai-mund en Unger, aangevuld met een aantal lichte komedies.

Een verdere invulling van de taak om “volks” theater te brengen, was

de programmatie van thematische actuele stukken, o.a. over de in Oostenrijk nu erg pregnante vraag naar het oorlogsverleden of zowaar de eco-toer op met H. Muellers *To-tenfluß* en het Russische Tsjerno-byldrama *De Sarkofaag*. Ofschoon op zich legitiem én, zo blijkt, ook succesvol, blijft het antwoord van het Volkstheater wat gemakkelijk. De encenseringspraktijk blijkt zon-der veel omhaal de traditionele the-aterconventies te volgen, zij het wat opgevuld met de verworvenheden van Brecht, de absurdisten, de com-media dell’arte, enz., al naar gelang van het gebrachte stuk. Een diep-gaand onderzoek naar wat “volks-theater” vandaag nog zou kunnen betekenen, blijft daarmee uit.

Der Kreis

Eén van de grote theatergebeurte-nissen van vorig seizoen was onge-twijfeld de komst van George Tabo-ri naar Wenen. Op uitnodiging van de stad is hij nu voor drie jaar inten-dant van het voormalige Schauspiel-haus, dat prompt werd omgedoopt tot *Der Kreis*. De cirkel staat bij Tabo-ri voor “de ideale, democratische communicatievorm” en zijn huis wil niet in de eerste plaats een thea-ter-productiecentrum zijn, maar veeleer een trefpunt “voor mensen die werkelijk in theater geïnteres-seerd zijn, vooral voor acteurs die hier een trainingsruimte – vergelijk-baar met de New Yorkse Actor’s Studio – en gelijkgezinde medemen-sen willen vinden”. Een werkcen-trum dus, dat slechts in tweede in-stantie voorstellingen produceert, zonder dwang of tijdslimiet; een stuk komt voor het publiek als de greep ermee klaar is.

Dat was voor het eerst het geval in mei jl. met de première van E. O’Neills *The Iceman Cometh* in regie van Tabori’s langjarige genoot Martin Fried. Dé vondst van deze encensering was de keuze om het onderkomen keldertheatertje van *Der Kreis* in zijn geheel te laten functioneren als de locatie van het stuk, een café-gasthuis voor margi-nalen. Om de ronde café-tafeltjes van de acteurs zijn de tafeltjes van het publiek geschikt en net zoals zij kun je een sigaret roken, een biertje drinken of een kleinigheid eten. Als-of je in een achterbuurtafé geamu-seerd of misschien verontrust het doen en laten, de verhalen en de ru-zies van de stamgasten zit te volgen.

Maar Tabori moet het eigenlijk niet in de eerste plaats hebben van theatrale vondsten of verrassende effecten. Dat bleek uit de sobere, maar o zo rake regie van zijn eigen stuk *Mein Kampf* in Peymanns Akademiethater. *Mein Kampf* is

de zoveelste poging om vat te krij-gen op de verscheurende gebeurte-nissen uit het Derde Rijk, om de vertwijfeling te boven te komen of een stapje voor te blijven. Een on-derzoek ook van morele catego-riën: het Evangelie gebiedt je naas-te te beminnen, zelfs je vijanden. Kan een jood Hitler beminnen? Een spel met deze idee, vaak pijnlijk en doorspekt met de zwartste humor, maar ook poëtisch en gevoelig. Daarvoor gaat Tabori op zoek naar de mens Hitler, of beter de “moge-lijke” mens Hitler, onder de ver-starde incarnatie van het Kwade.

Wenen rond 1910. In een daklo-zentehuis wonen twee joden, Schlo-mo en Lobkowitz. De oude Lobko-witz waant zich God, Schlomo laat hem goedgehartig in de illusie. Schlo-mo is net een boek begonnen, maar weet nog geen titel. Alle voorstellen worden door Lobkowitz afgewim-peld, tot Schlomo ten slotte probeert: “Mein Kampf”. “Jetzt ha-ben Sie’s”, zegt een pas binnenge-komen jongeman. Gekleed in “Landestracht”, een tweederangs schilder in Wenen, berooid, maar met de vaste overtuiging eens een groot kunstenaar te zullen worden: Adolf Hitler. De twee nemen hem in hun kleine woongemeenschap op en vanaf dan draait alles om de ver-houding Schlomo-Hitler. Hitler blijkt een moeilijk karakter te zijn om mee te leven. In een bijwijlen licht groteske stijl leert de toeschou-wer zijn hoogmoed kennen, zijn vooroordelen, zijn nervositeit en ongecontroleerde woedeaanvallen, zijn provincialisme dat hem vaak belet Schlomo’s grootstedelijke iro-nie te verstaan, zijn darmproble-men, zijn egoïsme. Desondanks tracht Schlomo van hem te houden, voor hem te zorgen, ook waar hij weet dat Hitler de neiging heeft zijn goedheid uit te buiten. Daarom niet kruiperig of onderdanig, want soms gaat het hard tegen hard, zoals wan-neer Schlomo Hitler bij het scheren het mes op de keel zet. Het laatste bedrijf brengt het ongeloof, de ont-goocheling, de weezin. De scène wordt ingenomen door een bende nazi’s in Lederhosen en witte dok-tersjassen. Hitler wordt bijgestaan door Himmlischst die met zijn koksmuts de plaats lijkt in te nemen van de verdwenen Lobkowitz; Himmlischst in de plaats van God. Schlomo wordt geterroriseerd, zijn lievelingskip met pijnlijke precisie geslacht en gebraden. Gebroken blijft hij achter. De duisternis voor-bij, keert eindelijk Lobkowitz te-rug: “Iß, Sönchen, nicht aus Hun-ger, sondern in der Hoffnung, eine Kraft in dich aufzunehmen, die du (...) brauchen wirst. Du wirst es brauchen”. Het is alles nog niet voorbij, het zal nooit voorbij zijn.